

ECO-UNESCO

Ireland's Environmental Education and Youth Organisation

Clár an Aosa Óig ar son na hAeráide 2023

ACMHAINN TACAUCHTA
D'OIBRITHE ÓIGE

Clár an Ábhair

1. Eolas faoi Chlár an Aosa Óig ar son na hAeráide
2. Coincheap Ceartais Aeráide
3. Cás-Staidéir chun tuiscint a fháil ar Cheartas Aeráide
4. Físeáin
5. Blaganna an Aosa Óig faoi Cheartas Aeráide
6. Ted Talks
7. Ailt
8. Cláir Faisnéise
9. Leabhair
10. ISuíomhanna Gréasáin
11. Tionscadail Ghníomhaíochta a Phleanáil agus a Sheachadadh
12. Gníomhaíocht Bád Seoil
13. Smaointe le haghaidh Ghníomhaíochtaí/Dúshláin
14. Moltaí an Tionscadail Ghníomhaíochta

Is é **ECO-UNESCO** Eagraíocht um Oideachas Comhshaoil agus Óige na hÉireann a bunaíodh i 1986. Oibríonn ECO-UNESCO chun an comhshaoil a chaomhnú agus páisean, cruthaitheacht agus fuinneamh daoine óga a dhírú ar ghníomhaíocht dhearfach chomhshaoil. Oibríonn ECO-UNESCO le níos mó ná 10,000 óg gach bliain, i suíomhanna foirmiúla agus neamhfoirmiúla, i meánscoileanna, seirbhísí óige agus pobail ar fud na hÉireann.

Is Eagraíocht Náisiúnta Óige é **No Name! Club** a bunaíodh i 1978. Gan Ainm! Urramaíonn Club dínit agus uathúlacht gach duine óg trí thacaíocht, abhcóideacht agus cuidiú lena gceart chun taitneamh a bhaint as an saol, meas a bheith orthu agus aibiú gan a bheith ag brath ar alcól agus drugaí eile. Reáchtáilimid clubanna náisiúnta óige ar fud na hÉireann.

Bunaíodh **Feachtas** i 1980 chun úsáid na hÉireann a chur chun cinn i measc daoine óga agus chun cabhrú lena bhforbairt phearsanta agus shóisialta. Is eagraíocht óige faoi stiúir oibríthe deonacha í Feitas a eagraíonn clubanna agus imeachtaí óige trí Ghaeilge chun líonraí sóisialta de chainteoirí óga Éireannacha a fhorbairt chun úsáid na Gaeilge a chur chun cinn lasmuigh den scoil.

Is é **Young Irish Film Makers** (YIFM) an eagraíocht náisiúnta scannán, beochana agus meán digiteach do dhaoine óga ar fud na hÉireann. Bunaithe i 1991 mar chlub scannán áitiúil do dhéagóirí, oibríonn YIFM anois le daoine óga ar fud na hÉireann gach bliain i scoileanna, campaí samhraidh, ceardlanna tar éis scoile, tionscnaimh oiliúna áitiúla agus freisin tríd an Scoil Náisiúnta Scannán & Beochana don Óige.

Written by: Alex Konieczka, Reesha Kurichiyel & Ellen Gearon | Edited by: Julie Jones

First published by: © ECO-UNESCO 2023. All rights reserved. | Designed by: TheFactory.ie

Eolas faoi Chlár an Aosa Óig ar son na hAeráide

Dia daoibh agus fáilte romhaibh chuig Clár an Aosa Óig ar son na hAeráide!

Chruthaíomar an acmhainn seo chun eolas, comhairle, agus acmhainní a chur ar fáil duit chun cabhrú leat tacaíocht a chur ar fáil do bhuir n-daoine óga lena tionscadail ghníomhaíochta agus athrú iompraíochta. Dírionn Clár an Aosa Óig ar son na hAeráide ar an óige agus é maoinithe ag DCEDIY (an Roinn Leanaí, Comhionannais, Míchumais, Lánpháirtíochta agus Óige). Stiúránn ECO-UNESCO an tionscnaíocht seo i gcomhar le heagraíochtaí comhpháirtíochta - Young Irish Filmmakers, No Name Club, agus Feachtas. Is é cuspóir an chlár chun daoine óga a dhéanamh rannpháirteach i gceartas aeráide agus chun na scileanna, an t-eolas agus an muintín a thabhairt dóibh seasamh suas, beart a dhéanamh, agus chun athrú a dhéanamh.

Bí ar son an Aosa Óig ar son na hAeráide!

Is deis iontach é Clár an Aosa Óig ar son na hAeráide de chuid ECO-UNESCO do pháistí atá idir 12-18 mbliana d'aois, le bheith mar cheannairí agus a bheith ar son réimsí de Cheartas Aeráide agus de Ghníomhú ar son na haeráide. Cuirfear deiseanna iontacha ar fáil do chách atá rannpháirteach chun cleachtadh a fháil ar scileanna nua agus chun feabhsú mar cheannaire, i dtimpeallacht atá sábháilte agus tacúil.

Cas le daoine eile a bhfuil an paisean céanna acu

Casfaimid le chéile tar éis na scoile, ar líne agus i bpearsa, ó mhí Mheán Fómhair go dtí mí na Samhna 2022. Cuirfidh tú do thaithí i láthair, foghlaimoidh tú óna chéile, agus forbróidh tú scileanna idirphearsanta. Beidh Oifigeach ceartais an Aosa Óig ar son na hAeráide ann chun tacú agus chun cabhrú leat ar do thuras. Chomh maith leis sin, beidh deiseanna ann chun do líonra le heagraíochtaí eile a fhorbairt.

Foghlaim scileanna ar son na hAeráide

Gheobhaidh tú sraith ceardlanna ar ábhair Cheartais Aeráide, réitithe agus scéalta ó Éirinn agus timpeall an domhain chomh maith le seisiún traenála a dhíríonn ar scileanna lena n-airítear abhcóideacht agus ceannaireacht, scannánaíocht, agus stocaireacht.

Gníomhaigh ar son na hAeráide

Beidh tú i gceannas ar ghníomhaíochtaí áitiúla agus glacfaidh tú páirt i bhfeachtas, chun spreagadh agus cumhacht a thabhairt do dhaoine eile chun Gníomhú ar son na hAeráide agus/nó chun feasacht ar Cheartas Aeráide a mhéadú. Déanfaidh tú taifead ar do dhul chun cinn agus ar an méid bhainfidh tú amach ar feadh an ama. I dtreo dheireadh an chláir, déanfaidh ECO-UNESCO cinneadh, an duine thú atá ar son an Aosa Óig ar son na hAeráide, agus tabharfaidh siad Teastas Críochnaithe do na rannpháirtithe ar éirigh leo. Chomh maith leis sin, beidh sé de rogha agat cur isteach ar an nGradam Comhshaolaí Óg, clár dámhachtainí timpeallachta na hÉireann a thugann aitheantas agus duaiseanna do dhaoine óga a mhéadaíonn feasacht timpeallachta agus a chuireann feabhas ar an timpeallacht.

Cuimsítear leis an gclár:

- Sraith ceardlann ECO-UNESCO a dheantar chun an topaic de cheartas aeráide a iniúchadh bunscileanna bainistíochta tionscadail a chur ar fáil do scoláirí ar féidir leo a úsáid le tionscadal gníomhaíochta a dhearadh agus a sheachadadh.
- Cuirtear tacaíocht agus acmhainní leanúnacha ar fáil duit agus do do ghrúpaí óige chun cur leis an tuiscint ar cheartas aeráide chomh maith le huirlisí chun tacú le seachadadh na dtionscadal gníomhaíochta.
- Ceardlann na Scannánóirí Éireannacha Óga - rud a ceapadh chun uasoiliúint a dhéanamh do dhaoine óga ar scannánaíocht agus ar scileanna forbartha na gcoincheap chun taifead a dhéanamh ar a ngníomhaíochtaí agus chun a dteachtairíochtaí a sheoladh timpeall an domhain.
- Seachtain atá bunaithe ar cheartas aeráide ina bhfuil cainteanna, ceardlanna agus gníomhaíochtaí.
- Taispeántas a bheidh ar siúl go ceann seachtaine, chun obair daoine óga a cheiliúradh agus a chur chun cinn.

Foclóir an Ghníomhaí ar son na hAeráide

GNÍOMHÚ AR SON NA HAERÁIDE:

Is éard atá i gceist le gníomhú ar son na haeráide na hiarrachtaí atá á ndéanamh chun astaíochtaí gás ceaptha teasa a laghdú agus chun athléimneacht agus ár n-acmhainneacht oiriúnú do thionchair a eascraíonn as an aeráid a neartú.

Sampla: Conair iompair phoiblí ó bhaile amháin go baile eile á cruthú ag an Rialtas, rud a laghdóidh an gá atá ann gluaisteáin phríobháideacha a úsáid.

CEARTAS AERÁIDE:

Is téarma é Ceartas Aeráide lena n-aithnítear an t-athrú aeráide mar shaincheist eiticiúil agus pholaitiúil, seachas mar shaincheist de chineál comhshaoil nó fisiceach amháin. Aithníonn an téarma seo an staid éagórach agus éagothrom a chruthaíonn an córas atá againn faoi láthair, agus tá roinnt tíortha níos freagraí ná tíortha eile. Áitíonn Ceartas Aeráide gurb é an t-aon bhealach a ndéanfaimid na dúshláin chomhshaoil a shárú ná a bheith ag obair le chéile, agus beidh gá leis an gcóras reatha a athchoigeartú chun an méid sin a dhéanamh.

DÍDEANAÍ AERÁIDE:

Duine a gcuirtear iallach air a thír dhúchais nó cheantar dúchais a fhágáil ós rud é go bhfuil sé dodhéanta dó leanúint de bheith ina chónaí nó ag obair ann de dheasca an athraithe aeráide.

Sampla: Bhí ar roinnt mhaith daoine ón mBanglaidéis dul ar imirce ó cheantair thuaithe go dtí an príomhchathair de dheasca tuilte agus cioclón. Is "dídeanaithe aeráide" iad na daoine sin.

ATHLÉIMNEACHT IN AGHAIDH AN ATHRAITHE AERÁIDE:

An cumas déileáil le tionchair dhiúltacha an athraithe aeráide ar bhealach a laghdaíonn an tionchar ar dhaoine agus ar an gcomhshaoil agus a bhaineann leas as aon deiseanna dearfacha. *Sampla: Bruacha abhann a neartú le toir agus crainn dhúchasacha chun titim na mbruach abhann agus tuile a laghdú.*

ASTAÍOCHTAÍ:

Gáis nó cáithníní a scaoiltear isteach san aer agus a d'fhéadfadh cur le téamh domhanda nó le droch-cháilíocht an aeir.

Sampla: scaoileann gluaisteáin gáis chontúirteacha (astaíochtaí) amhail aonocsaíd charbóin isteach san aer.

Foclóir an Ghníomhaí ar son na hAeráide

ÉIFEACHTÚLACHT FUINNIMH:

Úsáidtear níos lú fuinnimh chun an toradh céanna a bhaint amach.

Sampla: Tógtar roinnt éiceabhaile ina bhfuil gnéithe speisialta a fhágtar go bhfuil siad an-éifeachtach ó thaobh an fhuinnimh de. Baineann dearadh éighníomhach baile gréine leas as an aeráid agus an timpeallacht máguaird chun téamh a sholáthar sa gheimhreadh agus fuarú a sholáthar i rith an tsamhraidh.

AISTRÍÚ CÓIR:

Le hAistriú Cóir, cinntítear todhchaí agus slite beatha na bpobal uile san aistriú chuig geilleagar níos glaise agus níos inbhuanaithe. Caillfidh roinnt daoine a bpost, agus ní bheidh daoine eile in ann iad féin a oiriúnú mura dtugtar tacaíocht airgeadais dóibh. Tá sé tábhachtach go n-aistreoimid go tapa ionas nach gcuirfimid ualach ar na glúine atá le teacht le fadhbanna a chruthaímid sa lá atá inniu ann. Oibrímid i dtreo Aistriú Cóir d'fhonn gan aon duine a fhógáil ar lár.

*Sampla: Tá **Ciste Náisiúnta um Aistriú Cóir ag Éirinn** freisin a cuireadh ar fáil do thionscadail a bhí dírithe ar athoiliúint a chur ar oibríthe agus do thograí chun fostaíocht inbhuanaithe a chruthú i bhfrontair ghlasa, agus chun tacú le pobail chun aistriú chuig geilleagar ísealcharbóin.*

MANGRÓIBH:

Crainn nó toir atá oiriúnaithe chun cónaí i ndálaí géara cósta. Feidhmíonn siad mar mhaolán idir an talamh agus an fharraige agus cosnaíonn siad línte cladaigh ar ghaotha, ar thonnta agus ar thuilte atá díobhálach.

TAILTE MÓNA

Is cineál bogaigh iad tailte móna a ionsúnn agus a stórlann a lán dé-ocsaíd charbóin - príomhchúis leis an athrú aeráide.

Tailte móna

Tá siad iontach freisin ag ionsú báistí agus ag tuilte a chosc. Le blianta fada baineadh móin as portaigh le dó mar bhreosla a raibh tionchar diúltach aige ar bhithéagsúlacht agus a scaoil dé-ocsaíd charbóin isteach san atmaisféar.

Ceartas Aeráide Cás-Staidéir

An tábhacht a bhaineann le Mangroves:
Cás-Staidéar ar an Bhanglaidéis

Cad iad mangroves? Is grúpa crainn, plandaí agus toir iad mangroves a ina gcónaí sa chrios cósta. Tarlaíonn siad den chuid is mó sna trópaicí agus réigiúin fothrópaiceacha an domhain. Tá thart ar 80 ann speicis éagsúla crainn mangrove, a bhfásann gach ceann acu ceantair nach bhfuil mórán ocsaigine iontu sa fhiuchadh agus ag gluaiseacht ceadaíonn uisce do dhriodar beag carnadh. Mangrove is féidir foraoisí a thabhairt faoi deara mar gheall ar a dtiús dlúth fréamhacha a déan cuma air go bhfuil crainn ina seasamh os cionn an uisce. Tá mangroves riachtanach chun an cósta a bhunú, creimeadh ó borradh stoirme, sruthanna, tonnta agus taoidí. Meallann an córas fréimhe speicis éagsúla éisc freisin teoranta d'abhcóideacht agus do leaba, do scannánaíocht, agus i mbun feachtais.

An bhfuil mangróibh leochaileach i leith an athraithe aeráide?

Tá mangróibh an-luachmhar agus cuireann siad seirbhísí riachtanacha éiceachórais ar fáil ach tá siad leochaileach agus íogair freisin i leith athruithe san aeráid. Cailleadh thart ar 50-80 % de na mangróibh i roinnt réigiún ar fud an domhain mar gheall ar mhéadú agus forbairt daonra i limistéir chósta. I dtaca leis na limistéir faoi uisce de dheasca hairicíní, léiríodh i staidéir go leanfadh an tuile 70 % isteach faoin tír murach cosaint na mangróibh. Cuidíonn mangróibh freisin leis an imeallbhard a chosaint ar ardú leibhéal na farraige agus ar ghaotha arda atá mar thoradh ar athrú aeráide antrapaigineach.

Cás-staidéar

An Bhanglaidéis

Tír atá an-íogair ó thaobh na haeráide de is ea an Bhanglaidéis, agus tá go leor scéalta aici chun cur síos a dhéanamh ar an athrú ar ionchais saoil tar éis tionchair aeráide a tharlú.

Tá aeráid thrópaiceach sa Bhanglaidéis, ina mbíonn monsúin thaise. Tá an meánteocht idir 15 agus 34 céim.

An Bhanglaidéis & Mangróibh:

Tá ceann de na foraoisí mangróibh is mó ar domhan sa Bhanglaidéis – Forais Sundarbans. Clúdaíonn Forais Sundarbans 140,000 ha (thart ar 20,000 oiread níos mó le Páirc an Chrócaigh!). Tá an mangróbh seo suite idir trí abhainn ar Bhá Bheangál. Tá cáil ar an limistéar mar gheall ar a réimse leathan plandaí agus ainmhithe lena n-áirítear os cionn 260 speiceas éan, tíogar Bheangál, agus speicis eile atá faoi bhagairt amhail an crogall inbhir agus an píotón Indiach. Ní hamháin go bhfuil Forais Sundarbans thar a bheith tábhachtach don bhithéagsúlacht, tá sí an-tábhachtach do na milliúin daoine freisin. Feidhmíonn sí mar thearmann chun cosaint a thabhairt ar an iliomad stoirmeacha, cioclón, borrthaí taoide, úscaíl agus ionsá uisce mara a tharlaíonn sa cheantar. Cuireann na mangróibh slí bheatha ar fáil freisin do dhaoine atá ina gcónaí timpeall orthu chomh maith le go leor daoine áitiúla a oibríonn mar ghearrthóirí adhmaid, iascairí, bailitheoirí meala, agus bailitheoirí duilleog agus féir.

Tuarann eolaithe aeráide go mbeidh an t-athrú aeráide (leibhéal farraige atá ag ardú) ina chúis le cailteanas 70-75 % de mhangróibh Fhorais Sundarbans, rud a d'fhéadfadh a bheith ina chúis le díláithriú ollmhór daoine, ós rud é go bhfuil na milliúin daoine ina gcónaí feadh na gcladach cósta timpeall na mangróibh. Tá sé tábhachtach a aithint gurb í an Bhanglaidéis is cúis le 0.21 % d'astaíochtaí gás ceaptha teasa (méid an-bheag!), ach d'fhéadfadh sé gurbh í an Bhanglaidéis an tír is mó a bheadh thíos leis an athrú aeráide.

Bochtaineacht Breosla: Cás-Staidéar na hÉireann

Cad is bochtaineacht breosla ann?

Nuair nach bhfuil teaghlach in ann leibhéal leordhóthanach teasa agus soláthair seirbhísí fuinnimh a choinneáil ar chostas inacmhainne, meastar go bhfuil sé buailte ag bochtaineacht fuinnimh. Is saincheist shuntasach iltoiseach í bochtaineacht breosla nó bochtaineacht fuinnimh a bhfuil beagnach an ceathrú cuid de dhaonra na hÉireann ag dul i ngleic léi.

Cé dó a ndéantar an difear is mó?

Déanann an bhochtaineacht fuinnimh difear do roinnt grúpaí níos mó ná grúpaí eile. Is iad na grúpaí is minice a aithnítear a bheith leochaileach ná teaghlaigh ar ioncam íseal (teaghlaigh níos mó go háirithe), tuismitheoirí aonair, daoine scothaosta, leanaí, agus daoine faoi mhíchumas. Tá rioscaí breise ann freisin do mhionlaigh imirceacha agus eitneacha. In Éirinn, is minic a bhíonn cóiríocht neamhleor ar fáil do bhaill den Lucht Siúil agus den phobal Romach, agus tá cruthúnas ann go mbíonn tionchar aige sin ar shláinte agus ar fholláine agus ar chuimsiú sóisialta.

I measc roinnt cineálacha cur chuige chun dul i ngleic leis an mbochtaineacht fuinnimh tá:

- An t-éileamh ar fhuinneamh a laghdú trí éifeachtúlacht fuinnimh teaghlaigh a fheabhsú i.e. trí dheontais Stáit a sholáthar trí Údarás Fuinnimh Inmharthana na hÉireann (SEAI) chun tithe a “aisfheistiú” go dtí rátáil feidhmíochta fuinnimh níos airde. Tagraíonn aisfheistiú d’aon obair chun feabhas a chur ar fhoirgneamh atá ann cheana d’fhonn a éifeachtúlacht fuinnimh a fheabhsú, chun go mbeidh sé níos éasca an foirgneamh a théamh, chun go mbeidh sé in ann an teas sin a choinneáil ar feadh tréimhse níos faide, agus chun fuinneamh in-athnuaite a chur in ionad breoslaí iontaise. Tá sé mar aidhm ag an deontas spleáchas na hÉireann ar bhreoslaí iontaise a laghdú agus ár spriocanna maidir le laghdú carbóin a bhaint amach.
- Tacaíochtaí ioncaim agus cúnaimh airgeadais.
- Rialú praghsanna/cosaint tomhaltóirí chun costais fuinnimh a rialú.

Fadhb chasta iltoiseach is ea an bhochtaineacht fuinnimh agus breosla agus, dá bhrí sin, ní mór sraith éagsúil réiteach dea-cheaptha a bheith ann chun í a réiteach nó a laghdú.

Gníomhaíochtaí le haghaidh ceartas aeráide & forbairt inbhuanaithe

Lámha in airde

Cuspóir: Chun muinín a neartú ina n-inniúlachtaí féin, chun díriú ar na láidreachtaí atá acu agus ar an tuiscint ar an gcaoi chun iad a úsáid le bheith ina gceannairí éifeachtacha.

Cuspóirí foghlama: Fios a bheith agam ar mo chuid láidreachtaí féin/céard ann a bhfuil scil agam.

Am: 10 nóiméad

Ábhair: Páipéar, Pinn

Ullmhúchán: D'fhéadfadh gur mhaith leat leagan mór de lámh a tharraingt ar phóstaer/ar an glár bán ach úsáid a bhaint as na treoracha. Ach is féidir na treoracha a léamh amach don ghrúpa.

An méid atá le déanamh:

1. Tabhair bileog A4 daite do chách agus iarr ar chách tarraingt timpeall a láimhe. (Tabhair neamhaird ar an gcéim seo má táthar ag déanamh na gníomhaíochta ar líne).
2. Mínigh go gcuirfidh tú treoracha ar fáil ionas go mbeidh rud éigin i gceist le gach méar. Tabhair am dóibh rud éigin a scríobh ar gach méar tar éis duit na treoracha a léamh in íochtar.
3. Mínigh nach bhfuil aon ghá insint do gach duine an méid atá scríofa agat - d'fhéadfadh gur rud pearsanta a bheadh ann, ná hinis d'aon duine é ach má tá tú ag iarraidh.

Scríobh sa...

Laidhricín do laige is mó mar cheannaire.

Mhéar fháinne An rud is mó a thaitníonn leat faoi bheith i do cheannaire ar son ceartas aeráide.

Mhéar fhada an rud is tábhachtaí duitse agus do do phiaráí iarracht a dhéanamh a athrú nó daoine a chur ar an eolas faoi.

Chormhéar gníomh amháin atá tusa agus do chuid piaráí atá in ann a dhéanamh faoin deacracht.

Ardóg rud éigin maith a dhéanann tú cheana féin nó bua atá agat le bheith i do cheannaire.

Éisteoir Maith

Cuspóirí foghlama:

- Tá a fhios agam go dtuigeann daoine mé de bharr na caoi a ndéanaim cumarsáid
- Faigh tuiscint ar an scileanna a theastaíonn le haghaidh cumarsáid éifeachtach

Am: 15 nóiméad

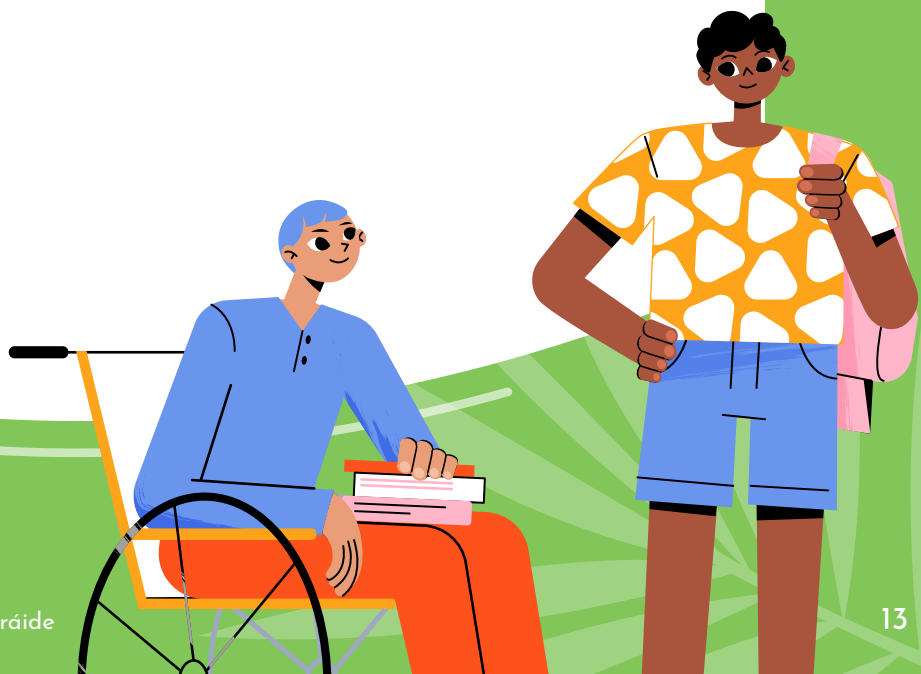
Ábhair: Píosaí páipéir/cárta ar mhéid A5, pinn/marcóirí, greamáin daite

An méid atá le déanamh

1. Tabhair píosa páipéir/cairtpháipéir agus marcóir do gach rannpháirtí.
2. Iarr orthu a súile a dhúnadh agus smaoineamh ar dhuine a bhfuil siad mór leis/léi, a thaitníonn leo a bheith ag caint leis/léi agus rudaí pearsanta a rá leo.
3. Tar éis nóiméid iarr orthu a súile a oscailt agus bua amháin de chuid an duine chéanna a scríobh síos.
4. Iarr ar na rannpháirtithe a gcártaí/páipéar a leagan ar an urlár i líne.
5. Iarr ar na rannpháirtithe ar fad féachaint ar na cártaí agus na cinn atá cosúil lena chéile a chur le chéile.
6. Cuir na cártaí ar fad i sraith ar an urlár.
7. Tabhair greamán amháin do gach rannpháirtí in aghaidh gach cárta.
8. Iarr ar na rannpháirtithe smaoineamh ar na buanna scríofa ar na cártaí agus machnamh a dhéanamh an bhfuil an bua sin acu.
9. Ansin suí i gciorcail agus déan plé ar na buanna ba chearta a bheith ag gach piar-oideoir.

Díospóireacht:

Iarr ar an ngrúpa greamán a chur ar na cártaí a thaispeánann na buanna atá tábhachtach maidir le duine a bheith ina bpiar-oideoir. Mura gceapann siad go bhfuil bua ag teastáil le haghaidh piar-oideachais, ná cuireadh siad greamán air.

Cén chuma atá ar cheannaire óige?

Cuspóirí foghlama::

- Tuiscint a fháil ar a bhfuil i gceist le ceannaire óige

Am: 20 nóiméad

Ábhair: Páipéar smeach-chairte/sean-phóstaeir pinn dathúcháin/marcóirí, péint (roghnach) téip ghreamaitheach

Ullmhúchán: Greamaigh trí pháipéir smeach-chairte i líne chun bileog mhór amháin a dhéanamh (*thart ar airde duine) ba cheart go mbeadh bileog mhór amháin ann do gach grúpa de 3 nó 4.

An méid atá le déanamh:

1. Cuir páipéar smeach-chairte ar fáil atá greamaithe le chéile atá cothrom le hairde duine.
2. Agus iad i dtrí ghrúpa iarr ar na rannpháirtithe tarraingt timpeall duine dá bpiaraí agus iad ina luí ar an bpíosa páipéir.
3. Iarr orthu an imlíne den duine a líonadh isteach le buanna ceannaireachta ar nós a n-éadan agus a gcuid éadaí.
4. Agus iad á dhéanamh seo ba cheart go mbeadh siad ag cuimhneamh ar a theastaíonn ó dhuine le bheith ina cheannaire óige. Mar shampla, d'fhéadfadh go mbeadh cluasa móra acu le taispeáint gurb éisteoir maith iad. D'fhéadfaidís bolgáin chainte a chur isteach a mhíniú tréithe eile de chuid ceannaire maith óige.

Ba cheart dóibh cuimhneamh ar an méid seo a leanas freisin

- Inchinn: An méid a gcaithfidh siad a bheith ar an eolas faoi.
- Croí: An méid chaithfidh siad a mhothú fúthu féin/faoi dhaoine eile?
- Béal: Cén chaoi ar cheart dóibh cumarsáid a dhéanamh? Cén cineál rudaí a déarfadís?
- Corp: Cén chomharthaíocht coirp?
- Dreach: Céard air ar cheart dóibh a bheith aireach? Cén chuma ba cheart a bheith orthu.
- Matáin: An mbeadh siad foréigineach? An mbeadh go leor fuinnimh acu?
- Clár éadain: An mbeadh siad faoi strus? Ullmhaithe go maith? Faoi shuaimhneas?

Díospóireacht

Ag an deireadh iarr ar an ngrúpa ar fad a línióchtaí a thaispeáint don chuid eile den ghrúpa. An bhfuil bua ar bith eile atá in easnamh?

Is féidir na híomhánna seo a chur i do chlub óige nó i do scoil nó go mbeidh daoine eile in ann tuilleadh a fhoghlaim faoi ceannaireacht óige!

Teileafón

Cuspóirí foghlama:

- Faigh tuiscint ar an tábhacht a bhaineann le héisteacht ghníomhach agus le cumarsáid éifeachtach

Am: 20 nóiméad (ag brath ar mhéid an ghrúpa)

Ullmhúchán: Scríobh síos frása ba mhaith leat a úsáid ar pháipéar A4.

An méid atá le déanamh:

1. Cuir na grúpaí ina suí i gchiorcal nó ina seasamh i líne dhíreach. Ní mór dóibh a bheith sách-gar dá chéile gur féidir cogar a rá, ach ní róghar, ionas nach mbeidh na daoine eile in ann iad a chlosteáil.
2. Tosaigh – Deir an chéad duine sa líne nó sa chiorcal focal nó frása leis an duine atá ar thaobh a láimhe deise ina gcluas de chogar.
3. Ba cheart do na himreoirí an frása a rá leis an duine atá taobh leo de chogar go dtí go gcloise an t-imreoir deiridh sa líne é.
4. Deir an t-imreoir deiridh an focal nó frása os ard ionas gur féidir le cách fios a bheith acu ar an méid a d'athraigh an chéad chogar ag tús an chiorcail nó líne.

Rialacha:

- Ní féidir an focal nó frása a rá de chogar ach aon uair amháin, agus ní mór do na himreoirí éisteacht go cúramach.
- Níor cheart go mbeadh an focal nó frása ró-choitianta riamh, tá tú ag iarraidh déanamh cinnte go n-athraíonn sé agus é á rá de chogar.
- Is é an chéad imreoir an t-aon duine amháin atá ceaptha an focal nó frása a bheith ar eolas acu. D'fhéadfadh gur mhaith le héascaitheoir an chluiche an bunfrása nó focal a scríobh síos.

Roinnt focal le húsáid

- Mí-ionramháil
- Réamhtheachtas
- Rialaitheoir
- Tairiscint
- Tipiciúil
- Breise
- Dochreidte
- Misneach
- Caithréimeach

Roinnt frásaí le húsáid

- Grúpaí in umar siorcanna
- Daoine ite milseán a thaitníonn cnó cócó leo
- Luisne dearga a bhfuil gais dheilgneacha orthu
- Murláin agus ursaineacha le haspaí agus insí

Roinnt abairtí le húsáid

- D'ith dhá bhuaf bheaga cuileoga ramhra eitilte
- Chuir an coinín greannmhar na milseáin dhaite sa channa daite
- Cartann madraí poill do chnámha móra
- Seoladh glac bananaí buí ar bhád gorm

Díospóireacht:

Déan plé ar an tábhacht le héisteacht ghníomhach agus ar a éasca atáthar in ann teachtaireachtaí a mheascadh leis an ngrúpa.

Oileán Samhlaitheach

Cuspóirí foghlama:

- A bheith in ann scrúdú a dhéanamh ar chórais luachanna éagsúla
- Faigh tuiscint ar an bhfáth go bhfuil cearta an duine riachtanach d'fhorbairt inbhuanaithe agus do cheartas aeráide.

Am: 30 nóiméad

Ábhair: páipéar, marcóirí/pinn

Ullmhúchán: Greamaigh trí pháosa páipéir smeach-chairte i líne le ceann a dhéanamh bileog mhór (thart ar fhad duine) ba chóir go mbeadh bileog mhór amháin ann do gach grúpa de 3 go 5 duine.

An méid atá le déanamh

1. Roinn an grúpa i ngrúpaí de thriúr go cúigear .
2. Léigh amach an cás seo a leanas "Cuir i gcás gur tháinig tú trasna ar Oileán nua, áit nach raibh aon duine ina gcónaí ann riamh. Beidh tusa agus na baill eile de chuid do ghrúpa mar lonnaitheoirí an oileáin nua seo."
3. Tabhair píosa páipéir agus ábhair líníochta do gach grúpa. Iarr ar na grúpaí an t-oileán seo a tharraingt mar a fheiceann siad é agus ainm a thabhairt air.
4. Iarr ar an ngrúpa tuilleadh pleanáil a dhéanamh maidir leis an gcaoi a bhforbróidh siad an t-oileán chun freastal ar a gcuid riachtanas ar fad. Tarraing é seo ar an mapa.
5. Agus iad ag tarraingt an mhapa agus ag cur isteach sonraí, iarr orthu smaoineamh ar na riachtanais atá acu agus ar an gcaoi a bhfreastalóidh an t-oileán seo atá gan locht ar na riachtanais chéanna.

Cuir ceist

- Cén chuma a bheidh ar an oileán seo atá gan locht?
- Cé hiad na riachtanais shóisialta a bhfreastalófaí sé orthu? Cá mbeidh na daoine ina gcónaí? An bhfuil áiteanna ar an oileán inar féidir le daoine casadh lena chéile? Riachtanais oideachais?
- Cé hiad na riachtanais timpeallachta a bhfreastalóidh sé orthu duit? Cá bhfaighidh tú do bhia agus uisce? Cé hiad na plandaí agus ainmhithe eile a theastóidh uait? Cén breosla a úsáidfidh tú le haghaidh teasa?
- Cé hiad na riachtanais eacnamaíocha a bheith acu? Cén chaoi a mairfidh daoine ar an oileán? An roinnfidh siad na hacmhainní ar fad, an mbeidh úinéireacht agus trádáil acu?

Cuid a dó

1. Cuir i gcuimhne don ghrúpa gurb oileán úrnua é seo – níl aon dlí ná riail air, ná poist speisialta ná institiúidí.
2. Tabhair cúpla nóta post-it agus iarr orthu ceart a scríobh cheapann siad ba cheart a dheimhniú do chách sa tír nua seo. Is féidir leo iad seo a ghreamú ar a dtarraingt den oileán.
3. Iarr ar gach grúpa aiseolas a thabhairt faoi na cearta a roghnaíonn siad don ghrúpa ar fad.
4. Nuair a labhair gach grúpa aonair iarr ar an ngrúpa uile má cheapann siad ar cheart ceart ar bith a bheith ann atá in easnamh.
5. Déan plé ar an bhfóras go bhfuil na cearta seo bunaithe ar riachtanais an duine.
6. Anois iarr ar an ngrúpa cén fhreagracht ar cheart a bheith ar dhaoine chun a chinntiú go mbeidh meas ar chearta gach duine.

Ag éisteacht i mbeirteanna

Cuspóirí foghlama:

- Déan idirdhealú ar na scileanna a theastaíonn le haghaidh cumarsáid éifeachtach

Am: 10 nóiméad

Ábhair: Bileoga A4 agus pinn

Ullmhúchán: Tarraing roinnt cruthanna de mhéideanna éagsúla in áiteanna éagsúla den pháipéar ar pháipéar A4. Déan fótachóipeáil ar an leathanach ionas go mbeidh ceann ann do gach beirt.

An méid atá le déanamh

1. Roinn an grúpa i mbeirteanna. Cuir lipéid A agus B orthu.
2. Larr ar na daoine a bhfuil A orthu suí i gcioclán.
3. Larr ar na daoine a bhfuil B orthu suí droim le droim, agus na daoine a bhfuil A orthu ag féachaint amach ón gcioclán
4. Tabhair an bhileog a ndearnadh fótachóipeáil uirthi a bhfuil na cruthanna uirthi do dhuine A agus bileog ghlan A4 do dhuine B.
5. Tá 2-3 nóiméad ag duine A chun cur síos a dhéanamh ar na cruthanna atá acu ar a mbileog do dhuine B, gan na cruthanna a thaispeáint dóibh. Ní mór do dhuine B iarracht a dhéanamh cóip atá díreach mar atá ar bhileog duine A de réir an chuir síos a tugadh dóibh.
6. Tar éis 2 nó 3 nóiméad, iarr ar gach duine a bpóstaer a thaispeáint

Torthaí an Athraithe Aeráide timpeall ár ndomhain

Cuspóirí foghlama

- Faigh tuiscint ort féin agus ar an Domhan Mór.

Am: 20-30 nóiméad

An méid atá le déanamh

- Clé de shé ghrianghraf.
- Lean na grianghraif ar an urlár agus iarr ar gach scoláire siúil timpeall agus féachaint ar gach ceann acu.
- Nuair a féachadh ar gach grianghraf iarr ar na rannpháirtithe ceann a roghnú agus seasamh taobh leis.
- Iarr ar gach grúpa cur síos a dhéanamh ar an méid atá ag tarlú sa ghrianghraf.
- Iarr ar na rannpháirtithe cosúlachtaí agus difríochtaí a shainaithint ina saol féin i.e., ar tharla sé seo dóibh?
- Iarr ar na rannpháirtithe an chaoi a gceanglaítear gach ceann de na grianghraif le chéile a mhíniú.
- Díospóireacht oscailte.
- Is é lámhleabhar an Athraithe Aeráide, Ceartas Aeráide de chuid Trócaire is bun leis an ngníomhaíocht seo, féach an nasc.
- Please note this activity was inspired by Trocaires Climate Change, Climate Justice handbook.

Cruthaigh do Phóstaer féin

Cuspóirí foghlama:

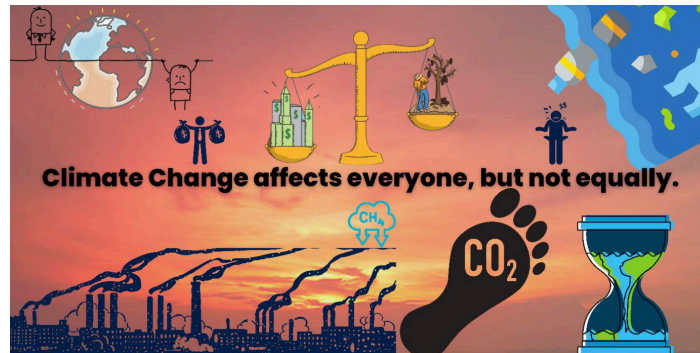
- Chun fáil amach cén chaoi a n-imríonn an t-athrú aeráide tionchar ar dhaoine ar bhealaí éagsúla ach úsáid a bhaint as cur chuige cruthaitheach.

Am: 30 nóiméad – uair a chlog

Ábhair: póstaeir, marcóirí, pinn (is féidir é seo a dhéanamh ar Canva freisin)

An méid atá le déanamh

1. Larr ar na scoláirí plé a dhéanamh ar an íomhá in íochtar i ngrúpaí, ach úsáid a bhaint as an gceist leide “Tá tionchar ag an Athrú Aeráide ar gach duine ach ní go cothrom” .
2. Tar éis plé a dhéanamh ar an gceist seo leis an íomhá in íochtar, ba cheart go gcuirfí de chúram ar na scoláirí a múrphictiúr féin a chruthú, ina gcuirtear an t-athrú aeráide nó ceartas aeráide chun solais sa Domhan Thuaidh agus sa Domhan Theas araon.
3. Tabhair faoi deara le do thoil – Is é lámhleabhar ceartais aeráide de chuid Trócaire is bun leis an smaoineamh seo, féach an nasc le haghaidh tagartha.

Cuardach Gréasáin

Cuspóirí foghlama:

- To understand various issues surrounding climate change and climate justice.

Am: 30 nóiméad – uair a chlog

Ullmhúchán: Scríobh síos frása ba mhaith leat a úsáid ar phíosa páipéir A4.

An méid atá le déanamh:

1. Roinn an rang i ngrúpaí agus tabhair ábhar do gach grúpa le taighde a dhéanamh air. Is iad seo a leanas na hábhair atá molta :
 - Breoslaí Iontaise
 - Iarmhairt ceaptha teasa
 - Tionsclaíocht
 - Astaíochtaí Carbóin
 - Caillteanas Bithéagsúlachta
 - Lorg Carbóin
 - Dífhoraoisiú
 - Fuinneamh in-athnuaite
 - Truailliú 2.
 - Leibhéal na farraige ag ardú
2. Larr ar na scoláirí trí go cúig cheist atá siad ag iarraidh a fhreagairt faoin ábhar agus féach tríothu (ná mol Wikipedia go hidéalach)
3. Larr ar na grúpaí a gcuid torthaí a chur i láthair – is féidir leo é seo a dhéanamh ach úsáid a bhaint amach cur i láthair Power Point, cur i láthair béil, nó cur i láthair póstaeir.

Tabhair faoi deara le do thoil – Is é lámhleabhar ceartais aeráide de chuid Trócaire is bun leis an smaoineamh seo, féach an nasc le haghaidh tagartha

<https://www.developmenteducation.ie/media/documents/Trocaire2015/Primary/Trocaire-primary-climate-primary-resource-.pdf>

An t-athrú aeráide:

An tábhacht le cabhair a thabhairt

Cuspóirí foghlama:

- Le bheith rannpháirteach i bplé daonlathach & le héisteacht le tuairimí daoine eile.

Am: 30 nóiméad – uair a chlog

An méid atá le déanamh:

1. Roinn an rang i ngrúpaí beaga
2. Cuir sraith de ráitis mhaolaithe aeráidí i láthair don rang ar chur i láthair power point (ach úsáid a bhaint as an íomhá in íochtar) nó na ráitis a scríobh i smeach-chairt ar chlár.
3. Iarr ar na scoláirí na ráitis a rangú ina ngrúpaí, agus an ghníomhaíocht is éifeachtaí ar chur ar an mbarr agus an gníomh is neamhéifeachtaí a chur ag an mbun .
4. Tá sé tábhachtach a rá leis na scoláirí nach bhfuil aon ord ceart ann maidir leis na ráitis seo .
5. Iarr ar na scoláirí cuimhneamh ar dhá nó trí bhealach eile chun an t-athrú aeráide a mhaolú (bealach chun a gcuardach gréasáin a nascadh lena chéile) agus iad seo a rangú leis na ráitis eile.
6. Déan éascaíocht ar phlé ranga le gach grúpa ag tabhairt fáth a roghnaíonn siad an t-ord le haghaidh a ráiteas.

Tabhair faoi deara le do thoil – Is é lámhleabhar ceartais aeráide de chuid Trócaire is bun leis an smaoineamh seo, féach an nasc le haghaidh tagartha

<https://www.developmenteducation.ie/media/documents/Trocaire2015/Primary/Trocaire-primary-climate-primary-resource-.pdf>

Tabhair faoi deara - Bhí smaointe spreagtha ag lámhleabhar ceartais aeráide Trocaires.

Searáidí Mothúcháin

Cuspóirí foghlama:

A aithint nuair a bhraitheann daoine eile mothúcháin áirithe. Trí mhothúcháin a ainmniú beidh na mic léinn in ann cumarsáid níos éifeachtaí a dhéanamh agus labhairt faoina gcuid mothúchán.

Am: 20-40 nóiméad

1. Scríobh cásanna amach a d'fhéadfadh mothúcháin a spreagadh sna rannpháirtithe. Ba cheart go mbeadh na mothúcháin éadrom trí chéile ar nós dearmad a dhéanamh ar do lón, ag cailleadh do ghuthán, ag cloisteáil ráfla fút féin, ag fanacht le bus, nó dearmad a dhéanamh ar d'obair bhaile (féach ar an liosta in íochtar le haghaidh tuilleadh acu)
2. Ba cheart duit mothúchán a thabhairt do gach rannpháirtí agus ba cheart do gach rannpháirtí aisteoireacht a dhéanamh ar an mothúchán gan aon rud a rá.

1. Sprioc a scóráil
2. Ag dul ar rollercoaster
3. Slán a fhágáil duine a chaillfidh tú
4. Ag léiriú i seó tallainne
5. Ag eitilt in eitleán
6. Ag ithe brocaílí fuar
7. Ag dul chuig an bhfiacloir
8. Ag imirt le do pheata
9. Tá do ghuthán ar iarraidh!
10. Ag féachaint ar scannán scanrúil!
11. Do sheomra a ghlanadh
12. Ag dul chuig cóisir lá breithe
13. Ag dreapadh thar bhalla ard.

Cluiche Púicín

Cuspóirí foghlama:

- Chun feabhas a chur ar chumarsáid agus ar mhuintín laistigh de thimpeallacht grúpa.

Am: 40 nóiméad – uair a chlog

An méid atá le déanamh:

1. Cruthaigh cúrsa bacainní le rudaí laethúla i do sheomra.
2. Socraigh na scoláirí i ndá ghrúpa, tá púicín ar an gcéad duine agus déanann an chuid eile den ghrúpa cinneadh maidir leis an gcaoi chun cumarsáid a dhéanamh (óna suíocháin) agus treoracha a chur ar fáil ar an gcaoi chun tabhairt faoin gcúrsa agus púicín orthu.
3. Tomhais an fad ama a thógann gach grúpa agus déan plé ar an stíl chumarsáid b'éifeachtaí.

**Bí cinnte go bhfuil duine amháin ina seasamh gar don duine a bhfuil púicín orthu le cúnaimh a thabhairt dóibh le bheith sábháilte le linn an chúrsa.*

**Bí cinnte go bhfuil ar a laghad duine amháin ina sheasamh in aice leis an dalta a bhfuil fillteáin air.*

Pasáil an fuinneamh

Cuspóirí foghlama:

- Tuiscint a bheith acu ar na scileanna a theastaíonn le haghaidh cumarsáid éifeachtach

Am: 10 nóiméad

An méid atá le déanamh:

1. Larr ar na rannpháirtithe ar fad seasamh i gciorcail le dóthain spás eatarthu chun a lámha a shíneadh amach. Tá an fuinneamh ar fad ag an duine a thosaíonn! Is an cuspóir, chun an fuinneamh a chur ar aghaidh chuig an gcéad duine eile in aice leo ach a ndá lámh a chur ina dtreo agus 'haiYah' a rá de bhéic a airde agus is féidir.
2. Is féidir leis an gcéad duine eile é a phasáil ar aghaidh chuig an gcéad duine eile in aice leo ach an gníomh agus an torann céanna a dhéanamh. Téann an fuinneamh timpeall an chiorcail go dtí go bhfuil an ghníomhaíocht agus torann déanta ag cách.
3. Anois, cuir an chéad ghníomh eile 'Backjack' i láthair. Dá mba mhaith leat an fuinneamh a sheoladh ar ais sa treo eile, lúb do dhá lámh ionas go bhfuil do dhoirne gar do do ghuaillí agus abair 'Backjack' os ard. Seolann sé seo an fuinneamh ar ais chuig an duine deiridh a raibh sé acu agus téann sé timpeall an chiorcláin an bealach eile. Is féidir leat an fuinneamh a phasáil ar ais agus ar aghaidh timpeall an chiorcláin, ag rá 'haiYah' de bhéic a airde agus is féidir.
4. Anois, cuir an chéad ghníomh eile 'Slis' i láthair. Is féidir leis an ngníomhaíocht seo an fuinneamh a sheoladh chuig duine ar bith eile sa chiorclán, mar a bheadh sé ag sleamhnú tríd an aer. Is é seo a leanas an gníomh, do lámha a chur amach os do chomhair, lámh a chur ar bharr na láimhe eile i dtreo an duine ar mhaith leat é a sheoladh chucu. Beireann siad greim air agus seolann siad ar aghaidh chuig an gcéad duine eile mar a rinneadh cheana.
5. Anois tá trí ghníomh agat, 'haiYah' 'Backjack' agus 'Slis' chun an fuinneamh a phasáil. Is í an ghníomh deiridh chun 'Mundango' a chur i láthair. Déantar é seo ach do dhoirne a chasadh timpeall a chéile de ghluaiseacht rotha agus 'Mundango' a rá de bhéic. Nuair a dhéantar an gníomh seo, ní mór do gach duine rith thart agus áit nua a aimsiú i gceithre soicind. Ansin is é an duine a dúirt 'Mundango' de bhéic a dhéanann an fuinneamh a phasáil ach 'haiYah' a rá de bhéic mar a rinneadh cheana.
6. Lean ar aghaidh leis an gcluiche go dtí go mbeidh gach duine fuinnmhithe!

Ag seasamh ar son Athraithe

Cuspóirí foghlama:

- Cuireann sé ar chumas na rannpháirtithe tuiscint a bheith acu gur minic a bhíonn daoine eile imníoch faoin rud céanna.

Am: 30 nóiméad

An méid atá le déanamh:

1. Larr ar na rannpháirtithe píosa páipéir a thógáil amach agus rud éigin a bhreacadh síos laistigh den scoil, pobal, nó den domhan gur mhaith leo a athrú, a stopadh, nó deacracht a bhfuil dúil acu ann a bhreacadh síos.
2. Agus iad críochnaithe, iarr ar rannpháirtí amháin an méid a scríobh siad a léamh amach. Ansin iarr ar na rannpháirtithe eile a scríobh rud éigin cosúil leis seasamh suas freisin. Lean ar aghaidh leis seo go dtí go mbeidh na rannpháirtithe ar fad ina seasamh.
3. Agus é sin críochnaithe, iarr ar na rannpháirtithe suí síos arís agus ceann de na hábhair a tháinig chun cinn a phiocadh suas (b'fhéidir an ceann is mó a thaitníonn le cách) agus iarr ar an rang ar fad cén chaoi a rachadh siad i ngleic leis an deacracht seo.

*Is é Acmhainní Chearta an Duine AFT (American Federation of Teachers)
is bun leis an smaoineamh seo nasc*

Sliabh a Dhreapadh

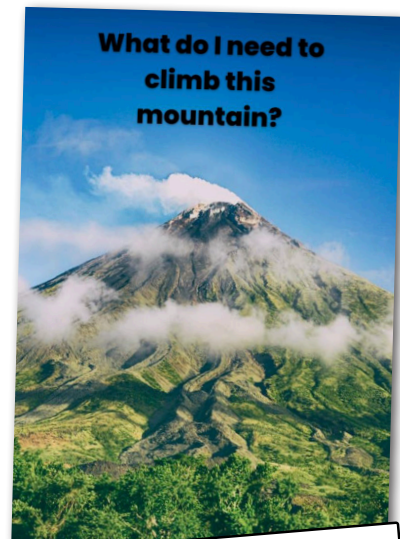
Cuspóirí foghlama:

- Chun foghlaim faoin tábhacht le hathléimneacht agus le pleanáil a shainiú.

Am: 30 nóiméad – 1 uair

An méid atá le déanamh:

1. Cuir an íomhá in íochtar i láthair don ghrúpa.
2. Roinn an grúpa i bhfoirne beaga agus iarr orthu plé a dhéanamh ar na riachtanais chun an sliabh seo a dhreapadh. (i.e., cén coisbheart a theastaíonn uathu, a dteastaíonn traenáil uathu etc.)
3. Tar éis an tasc seo, tabhair deis dogach grúpa an méid atá ráite acu a chur i láthair.
4. Ina dhiaidh seo, iarr ar na grúpaí chun ábhar ceartais aeráide/timpeallachta a thógáil a bhfuil dúil acu ann agus na prionsabail chéanna a d'fhoghlaim siad i gcéim 1-3 a chur i bhfeidhm maidir le dul i ngleic leis an ábhar seo. (i.e. ábhair ar nós athchúrsáil a mhéadú ina scoil, an méid a chaithfidh siad a dhéanamh chun é seo a bhaint amach, cé leis a gcaithfidh siad labhairt etc).

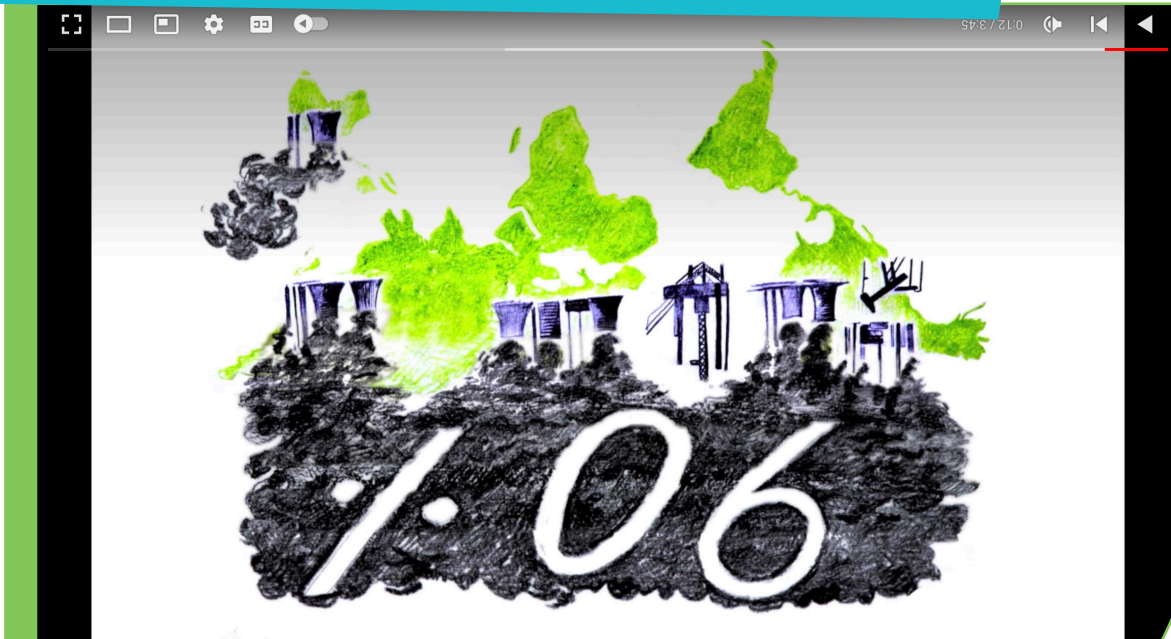

Roghanna dearfacha
pláinéad!

Acmhainní

Réamhrá do Cheartas Aeráide agus d'Éigeartas Aeráide

Réamhrá do Cheartas Aeráide - YouTube

Greenpeace – Tá sé in am le haghaidh Ceartas Aeráide

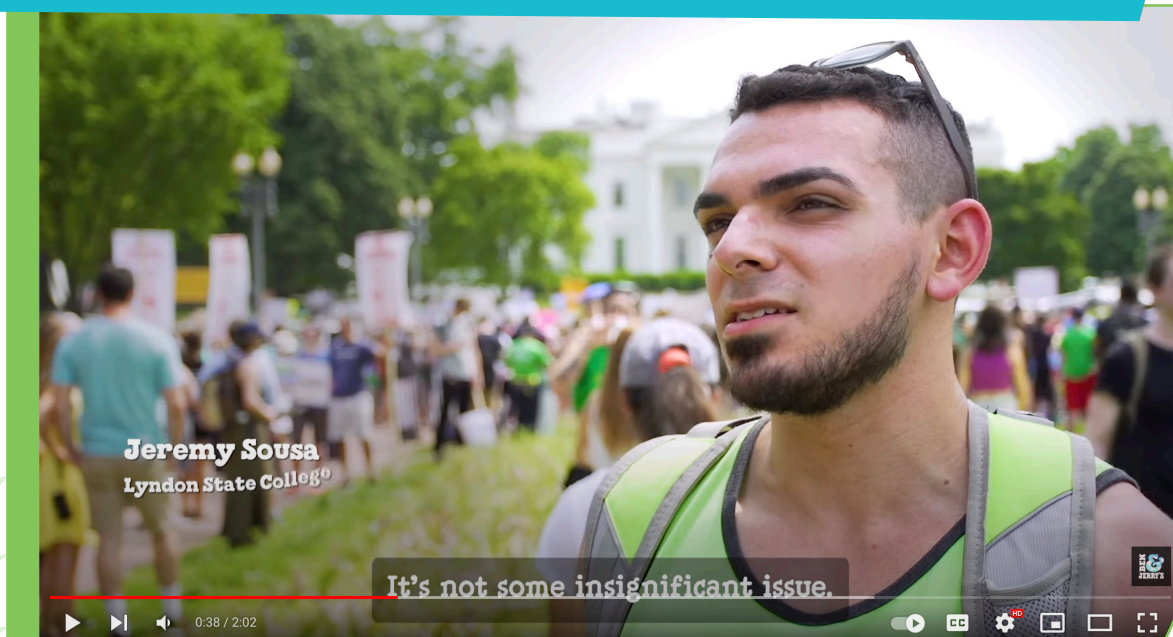
It's Time for Climate Justice - YouTube

Comhairle Náisiúnta Óg na hÉireann – Céard é Ceartas Aeráide

What is Climate Justice - YouTube

Ben & Jerrys – Ceartas Aeráide ANOIS

Climate Justice Now | Ben & Jerry's - YouTube

Blaganna an Aosa Óig faoi Cheartas Aeráide

Gardaí an Domhain Déanann Gardaí an Domhain daoine óga éagsúla go ceannairí éifeachtacha a thraenáil i ngluaiseachtaí timpeallachta, aeráide agus ceartais shóisialta.
<https://www.earthguardians.org>

Cairde Óg na Cruinne Is grúpa gníomhaithe deonacha Cairde Óga na Cruinne atá ag obair chun ceartas aeráide an domhain a chur chun cinn ach spreagadh a thabhairt do dhaoine páirt a ghlacadh sa ghluaiseacht in Éirinn!
Ár mBlag - Ag déanamh Tonnta ní ag Bá | Cairde na Cruinne in Éirinn - Ag cur réitithe chun cinn do dhaoine agus don domhan (foe.ie)

Comhghuaillíocht Ceartais Aeráide Eagraíocht Neamhrialtasach atá bunaithe ar an bpobal chun le plé le haistriú cuí, Téarnamh Cuí, Faonlathas Fuinnimh, Ceannas Bia, etc. Is é an tAcht um Cheartas Coiriúil thugann na straitéisí le haghaidh Aistriú Cóir agus athinfeistíochta chuig geilleagar athghinteach
<https://climatejusticealliance.org/>

Ailt

Píosa ábhair ar ghluaiseacht cheartais aeráide a bhaineann le hÉirinn

Caomhnóir - Troid le haghaidh todhcháí inbhuanaithe. Mary Robinson.
<https://www.theguardian.com/books/2018/oct/14/climate-change-hope-resilience-fight-for-sustainable-future-mary-robinson-review>

Trócaire - An lá a dhúisigh cách chun Ceartas Aeráide a iarraidh.
<https://www.trocaire.org/news/the-day-the-world-woke-up-to-demand-climate-justice/>

Ted Talks

Tá go leor daoine ag déanamh rudaí iontacha ar domhan agus is é an TED Talk seo a chuireann an píosa beag inspioráide ar fáil a theastaíonn ó gach duine.

1. Jill Macintyre Witt. Ceartais aeráide anois.

https://www.ted.com/talks/jill_macintyre_witt_climate_justice_now_how_jan_2018

2. Mary Robinson. Cén fáth a bhfuil an t-athrú aeráide ina bhagairt ar chearta an duine.

https://www.ted.com/talks/mary_robinson_why_climate_change_is_a_threat_to_human_rights

3. Luisa Neubauer. Cén fáth a mbeifeá i do ghníomhaí aeráide..

https://www.ted.com/talks/luisa_neubauer_why_you_should_be_a_climate_activist

4. Xiye Bastida. Mura sábhálann na daoine fásta an domhan. Is muid a shábhálfaidh é.

https://www.ted.com/talks/xiye_bastida_if_you_adults_won_t_save_the_world_we_will

5. David Lammy - Ní féidir Ceartas Aeráide a bhaint amach gan Ceartas Cine

https://www.ted.com/talks/david_lammy_climate_justice_can_t_happen_without_racial_justice#t-3018

6. Adriana Laurent - Is deacracht cheartais shóisialta é an tAthrú Aeráide

https://www.ted.com/talks/adriana_laurent_climate_change_is_a_social_justice_issue

Cláir Faisnéise/ Scannáin Ghearra

Is bealach iontach iad na cláir faisnéise chun an méid atá i gceist le ceartas aeráide a choincheapadh agus chun fíor-dheacrachtaí na ndaoine a thaispeáint sna tíortha ar fud an domhain atá ag iarraidh aghaidh a thabhairt ar thorthaí uafásacha na hathraithe aeráide. Is féidir iad seo a úsáid le haghaidh oíche spráúil scannáin. Beir greim ar an ngrán rósta agus réitigh oíche scannáin ar líne.

Brúigh an Iasc: A clár faisnéise faoi Cheartas Aeráide do mná agus do chailíní

https://www.youtube.com/watch?v=hEgK_MU_h5A

Sa scannán tá; comhpháirtíocht trí bliana le Hogan Lovells chun mná agus cailíní a chumhachtú timpeall an domhain trínár gcuid oibre. Bhí an scannánaíocht ar siúl lenár gcuid solar mamais i Meicsiceo, sa Bheilís, i Sainsibeár agus san India. Cuimsítear leis an radharc leathan an pobal cosnótha sínte ar fud an Domhain Theas. Is teaghlach éagsúil, iontach muid agus beidh na mná sa scannán mar spreagadh do chách a fheiceann é. Le haghaidh tuilleadh eolais faoi obair Choláiste Barefoot www.barefootcollege.org

Bhí oileán ann tráth den saol <https://www.thereoncewasanisland.com>

Thosaigh feirmeoir Céiniach darb ainm Kisilu ag úsáid a cheamara chun saol a theaghlaiigh a thairfeadh cúig bliana ó shin, chomh maith lena bhaile agus damáistí an athraithe aeráide. Nuair a fheictear é agus stoirm á chaitheadh in aghaidh scannánóra, feictear é ag athrú ó ról an athar go dtí ról an cheannaire pobail go dtí ról an ghníomhaí ar stáitse an domhain.

A bhuíochas don bháisteach <https://thankyoufortherain.com>

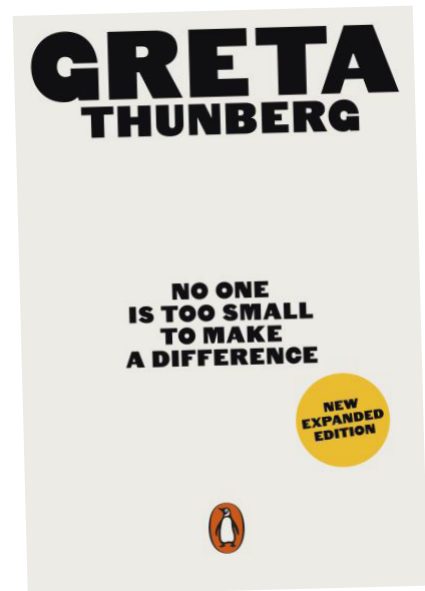
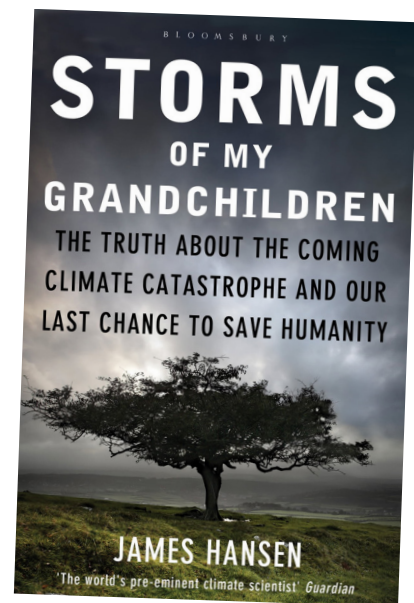
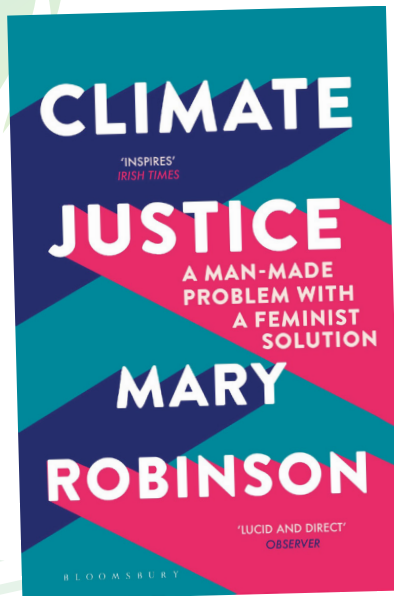
Five years ago, Kisilu, a Kenyan farmer, started to use his camera to capture the life of his family, his village and the damages of climate change. When a violent storm throws him and a Norwegian filmmaker together, we see him transform from a father to community leader to an activist on the global stage.

Tending to the Wild <https://www.pbs.org/video/tending-the-wild-eyran3/>

Tugann “Tending the Wild” eolas timpeallachta na ndaoine dúchais ar fud California chun solais ach iniúchadh a dhéanamh ar an gcaoi ar mhúnlaigh siad an talamh agus ar thug siad aire dó ó roimh an díle, ag forbairt tuiscint nua ar bheatha phlandúil agus bheatha ainmhíoch. Déanann an clár faisnéise scrúdú ar chothromaíocht an chine daonna leis an dúlra agus ar an gcaoi ar féidir le cleachtais thraidisiúnta spreagadh a thabhairt do ghlúin óg nua de dhaoine de chuid Calafornia chun aire a thabhairt don timpeallacht.

Leabhair

Is féidir iad seo a cheannach ar athlámh, ar iasacht, nó is féidir dul chuig do leabharlann áitiúil.

Suíomhanna Gréasáin

Tá roinnt acmhainní iontacha in íochtar gur féidir a úsáid chun aon bhearna eolais a líonadh agus tá ailt scolártha chomh maith le gníomhaíochtaí rannpháirteacha.

1. Pacáiste Acmhainní Ceartais Aeráide NYIC - <https://www.youth.ie/documents/climate-revolution-one-world-week-development-education-and-global-citizenship-education-resource-pack/>
2. Suíomh Gréasáin Mary Robinso - <https://www.mrfcj.org>
3. Mary Robinson Website - <https://www.mrfcj.org>
4. Nature is speaking - <https://www.conservation.org/nature-is-speaking/reese-wITHERSPOON-IS-HOME>

Tionscadal Gníomhaíochta a Phleanáil agus a Sheachadadh

Céard atá i gceist le Tionscadal Gníomhaíochta le haghaidh an tionscadail seo?

Is éard atá i gceist le tionscadal gníomhaíochta, ag gníomhú le daoine eile chun athrú fúntach agus dearfach a thabhairt chun cinn sa réimse Ceartas Aeráide.

Treoir don Chlár

Féach ar an acmhainn iontach arna cheapadh ag ECO-UNESCO le haghaidh treoir céim ar chéim chun tionscadal gníomhaíochta a phleanáil agus a chur i gcrích. Cuimsítear sa treoir seo; cluichí foirne, smaointe tobsmaointeoireachta, noid agus cleasa, agus teimpléid chun cuidiú le planáil agus spreagadh ó dhaoine óga.

Lámhleabhar Chlár YEA - 6 chéim don Rath

Is féidir leat na 6 chéim a úsáid chun tionscadal gníomhaíochta a chur i gcrích ach úsáid a bhaint as an treoir in uachtar. Is iad seo a leanas na sé chéim:

- 1. Cruthaigh Foireann** (déan measúnú ar scileanna na foirne, sann róil, cruthaigh conradh foirn)
- 2. Roghnaigh Deacracht agus Déan Taighde uirthi** (roghnaigh deacracht a bhfuil dúil ag na daoine óga inti agus deacracht ar féidir gníomhaíochtaí a shainaitheint gur féidir a dhéanamh ach a imríonn tionchar)
- 3. Forbair Plean Gníomhaíochta** (socráigh spriocanna SICRU, pleanáil clár ama, agus sann tascanna, déan cinneadh maidir leis an té a gcaithfidh tú dul i gcomhairle leo nó faigh amach an dteastaíonn comheagraíochtaí uait)
- 4. Gníomhaigh!**
- 5. Tarraing Aird** (Méadaigh an tionchar a imríonn do thionscadal ach aird a tharraingt air - d'fhéadfadh go mbeadh ort labhairt faoin deacracht le daoine atá in ann difríocht a dhéanamh (e.g. lucht déanta beartas, etc.) ach leis an bpobal i gcoitinne freisin. Cibé rud a bheidh ina chabhair an t-athrú atá uait a bhaint amach.)
- 6. Ag déanamh machnaimh ag deireadh do thionscadal.** Tá sé riachtanach go ndéantar machnamh lena fháil amach ar baineadh spriocanna do thionscadail amach agus lena fháil amach an bhfuil aon cheacht le foghlaim.

Is féidir leat do thionscadal a chlárú anois chun cur isteach ar an gcomórtas Gradam Comhshaolaí Óg. www.yea.ie

Nuair atá smaoineamh ag an ngrúpa le haghaidh an dtionscadail, tá an phleanáil le déanamh, agus is iontach an rud í an Ghníomhaíocht Imithe ag Seoladh. Is féidir é seo a athrú ionas gur féidir é a dhéanamh i ngrúpa ar líne.

Lámhleabhar YEA ar fáil ag <https://ecounesco.ie/product/young-environmentalist-programme-manual/>

Gníomhaíocht Phleanála Imithe ag Seoladh

Bain úsáid as íomhá an bháid seoil in íochtar chun na réimsí éagsúla a shainaithint a gcaithfidh tú iniúchadh a dhéanamh orthu le haghaidh do thionscadail. Nuair atá tú críochnaithe leis seo, is féidir leat tosú ag cur plan tionscadail le chéile lena gcuimsítear cé a dhéanfaidh cén rud, agus cén uair a dhéanfaidh siad é etc.

Cad iad na hardáin is féidir linn a úsáid?

Cad é mo smaoineamh tionscadail?

Cé nó cad a d'fhéadfadh deireadh a chur linn?

Conas a dhéanfaimid é?

Cad iad na gníomhartha atá le déanamh?

Cé a chaithfidh a bheith ar bord?

Cad iad na hacmhainní a dhéanaimid ar bord cheana féin?

Cad a d'fhéadfadh sinn a choinneáil siar?

GLAC GNÍOMH!

Moltaí an Tionscadail Gníomhaíochta

AISTE BIA NA HAERÁIDE

Tá córas domhanda de tháirgthe bia freagrach as céatadán idir 44% agus 57% de na hastaíochtaí gás ceaptha teasa ar fad.

De réir mar a mhéadaíonn daonra an domhain, méadaítear an t-éileamh ar bhia. Cuirtear iallach ar na daoine i réigiúnacha nach bhfuil ithir agus dálaí aimsire fabhracha, cuirtear iallach ar na daoine sin leasacháin agus uisciú saorga a úsáid chun barra a fhás. De réir mar a éiríonn aeráid an domhain níos teo agus níos troime cuireann sí isteach ar shlite beatha ar fud an domhain, tá feirmeoirí ag dul i dtreo barra a bhfuil acmhainn acu ar thriomach:

- Pónairí dúshúileacha
- Síolta chia
- Sicphiseánaigh
- Síobhais

Cén fáth nach mbainfeá triail as oidis a dhéantar leis an mbia seo agus seachain ag ithe an bhia a dteastaíonn go leor uisce uaidh le fás ar nós ríse agus siúcra?

Faigh tuilleadh eolais anseo:

Find more here: <https://ucanr.edu/sites/scmg/files/183771.pdf>

Chomh maith leis sin, is féidir leat tabhairt faoin dúshlán, bia a ithe a fhástar go háitiúil gach lá. Ar ámharáí an tsaoil, tá gach rud ag Éirinn, ithir shuibhir, aeráid mheasartha agus uisce flúirseach fearthainne. Nuair a dhéanann tú cinneadh bia a ithe a fhásann go háitiúil, sábhálann tú uisce, laghdaíonn tú astaíochtaí gás ceaptha teasa agus tacaíonn tú le feirmeoirí áitiúla.

CRUTHAIGH ACHAINÍ

Roghnaigh aon ábhar Ceartais Aeráide maidir le hÉirinn a bhfuil suim agat ann agus nach ndearnadh achainí ina leith. Déan taighde ar an ábhar agus cruthaigh achainí trí Change.org. Tabhair cuireadh do dhaoine eile é a shíniú!

AIRGEADAS AERÁIDE

Scríobh litir do bhainc in Éirinn, ag iarraidh orthu comhoibriú le heagraíochtaí seachbhrabúsacha (Rainforest Alliance, Rainforest Partnership, Trees4Trees, Say Trees, 8 billion trees) chun méid socraithe crann a chur i dtíortha atá i mbéal forbartha.

Sa litir, cuir san áireamh forléargas mionsonraithe ar an gcaoi ar féidir le cárta dochair/aeráide eisithe a bheith ina chabhair chun tailte de chuid pobail dúchais a athfhoraoisiú agus déan achoimre ar na torthaí dearfacha a d'fhéadfadh a bheith ann dá réir.

OPEN TABS

eagraíocht sheachbhrabúsach é Open Tabs ag tabhairt aghaidh ar an athrú aeráide.

Tagann a síneadh brabhsálaí isteach in áit do tháib nua le deais phearsanta a shábhálann crainn gach uair a osclaíonn tú 5 tháb.

5 Tháb a Osclaíodh = Crann Amháin a Sábháladh. Larr ar do scoil agus ar do pháirtithe ranga Open Tabs a shocrú mar shíneadh Chrome ar a ríomhairí.

Faigh tuilleadh eolais faoi anseo: <https://www.opentabs.org/>

CRUTHAIGH ACHAINÍ

Roghnaigh aon ábhar Ceartais Aeráide maidir le hÉirinn a bhfuil suim agat ann agus nach ndearnadh achainí ina leith. Déan taighde ar an ábhar agus cruthaigh achainí trí Change.org. Tabhair cuireadh do dhaoine eile é a shíniú!

SÁBHÁIL NA COILLTE MANGRÓBH

lonsúinn na coillte mangróbh ceithre oiread níos mó carbóin ná foraoisí intíre. Chomh maith leis sin téann siad i ngleic le leibhéal na mara ag ardú, tá speicis i mbaol agus faoi bhagairt ina gcónaí iontu, feidhmíonn siad mar chosaint in aghaidh tuilte agus tacaíonn siad le slite beatha go leor daoine.

Ar an drochuair, scriosadh go leor gnáthóga mangróbh de bharr táirgeacht mhéadaithe de chloicheáin, ola pailme agus rís. Ceann de na bealaí ar féidir leat a bheith i do chabhair is ea do roghanna custaiméara a athrú agus an bia a leanas a sheachaint:

- Cloicheáin
- Ola Pailme (comhábhar i go leor brioscaí saora!)
- Rís

FEACHTAS LE HAGHAIDH DRAMHAÍL PHLAISTEACH I BHFOIRGNÍOCHT

Scríobh chuig comhlachtaí tógála agus chuig soláthraithe ábhar foirgníochta faoi Dhramhaíl Phlaisteach a thabhairt isteach in ábhair foirgníochta ar nós bloic choincréite.

PODCHRAOLADH/FÍSEÁIN

Déan físeán de dhaoine ó ghlúnta níos sine (60 agus os a chionn) agus:

- A dtuairim ar an Athrú Aeráide
- A seifteanna inbhuanaitheachta
- A sean-nósanna maireachtála ar nós éadaí a chur ar aghaidh ó ghlúin go glúin
- Ag athrú na sean-éadaí seachas éadaí nua a cheannach (bealaí beaga chun aire a thabhairt don dúlra)

Cuir na físeáin le chéile i bhfíseán amháin. Roghnaigh teideal. Taispeáin é i do scoil, i do ghrúpa pobail, i do ranganna gníomhaíochta seach-churaclaim, etc.

SÍNEADH OCG

Is síneadh saor é OCG a chuireann cabhair ar fáil deilfeanna agus an t-aigéan a shábháil le linn duit a bheith ag úsáid na hidirlíne. Tá sé saor in aisce an síneadh a shuiteáil. Is é an teacht isteach ó fhógraíocht a chuirtear ar aghaidh chun cúnamh a chur ar fáil an tAigéan a ghlanadh.

ATHCHÚRSÁIL CADHNRAÍ

Is meascán d'ábhair é comhdhéanamh na gcadhnraí ar nós since, mangainéise, agus potaisiam. Is dúile talún iad na hábhair seo, agus astaíonn a n-astarraingt méid substaintiúil astaíochtaí carbóin. Mura bhfaightear réidh leo i gceart, d'fhéadfaidís tocsainí a láisteadh isteach san ithir agus i sruthanna uisce gar dóibh. Nuair a dhéantar cadhnraí agus leictreonaic eile a athchúrsáil ar nós luchtairí, ríomhairí glúine, agus gutháin, déantar cinnte go n-athshlánaítear agus go n-athúsáidtear na hábhair seachas iad a bheith i líonadh talún. D'fhéadfá cur i láthair a reáchtáil i do scoil, faoin tábhacht atá le hathchúrsáil leictreonach agus bosca a shocrú le haghaidh bailiúcháin.

Aimsigh d'ionad athchúrsála is gaire duit - <https://www.weeireland.ie/household-recycling/where-can-i-recycle/>

AON-SNÁITHÍN IN ÁIT TRÍ-SNÁITHÍN

Léiríonn na sonraí nach ndéantar ach 1% de bhail éadaigh a athchúrsáil ar fud an domhain, agus críochnaíonn an chuid is mó díobh suas i líonadh talún. Tá go leor fachtóirí ag baint le ball éadaigh a bheith in-athchúrsáilte, ar nós comhdhéanamh. Is féidir ball éadaigh atá déanta de chineál amháin fabraice (aon-snáithín) a athchúrsáil níos éasca le hais meascadh snáithíní (bail éadaigh trí-snáithín).

Cén fáth nach gcuirfeá feachtas ar siúl ar son bail éadaigh i scoileanna (in áit ar bith a bhfuil éadaí scoile i bhfeidhm) nó cuir oideachas ar do chuid piaraí maidir leis an tábhacht atá le faisean inbhuanaithe.

ATHRÚ IOMPRAÍOCHTA

Déan rud éigin beag sna réimsí abhcóideachta, bia, taistil, dramhaíola, ceannachán, fuinnimh agus féinchúraim agus déan taifead ar na gníomhaíochtaí seo i do loga abhcóideachta aeráide féin!

Teistiméireachtaí bunaithe ar réitigh

Is iad na tionscadail atá bunaithe ar réitithe iad bunús an Dúshláin Ceartais Aeráide. Seo roinnt teistiméireachtaí.

Ellen Farell

á géarchéim bithéagsúlachta in Éirinn. Tá mise ag moladh do dhaoine baint an fhéir a laghdú chun ligean do bhláthanna fiáine fás, de bharr gur foinse tábhachtach bia iad d'ainmhithe. Rinne mé bileog agus físeáin eolais chun daoine a chur ar an eolas faoi seo. Chomh maith leis sin tá mé ag iarraidh ar dhaoine limistéir inbheirthe a bheith acu le haghaidh bláthanna dúchais fiáine ar a dtalamh féin.

Is é **éagothroime** focal amháin a thagann chun cuimhne dom nuair a smaoiním ar Cheartas Aeráide, de bharr go bhfuil sé éagothrom gur ag na daoine is lú a chuireann leis an athrú aeráide is mó atá thíos leis.

Prachi Agrawal

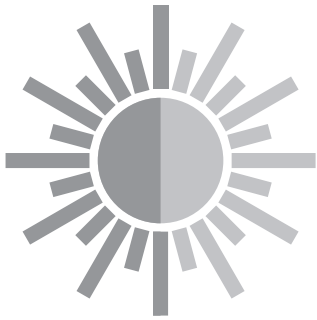
"I mo thionscadal díríodh ar athléimneacht aeráide a thógáil trí pleanáil uirbeach inbhuanaithe. De réir mar a fhaigheann éifeachtaí an athraithe aeráide níos measa, feicimid imeachtaí adhaimsire agus tubaistí ní hamháin i gceantair thuaithe, ach i gcathracha anois chomh maith. Caithfidh sé a bheith aidhm ag an gcine daonna ailtireacht atá báúil don timpeallacht, iompar glas agus dálaí maireachtála glasa do chách. Chun aird a tharraingt ar mo chúis, d'oibrigh mé go dlúth le comhairle foirgneamh glas na hÉireann, chun spreagadh a thabhairt do rialtais gníomhú maidir leis na deacrachtaí seo. Chuir mé póstaer ar crochadh i mo cheantar faoi na buntáistí a bhaineann le gairdíní ar an díon agus bhí lá againn ar scoil chun crainn a chur."

Is é **cumhachtach** focal amháin a thagann chun cuimhne dom nuair a chloisim an focal Ceartas Aeráide, de bharr gur tháinig an ghlúin seo le chéile chun troid ar son ceartais le haghaidh ár dtodhchaí, ar bhealach álainn. Rinneamar agóidí agus moltaí go síoraí agus ghníomhaíomar de réir an dúshláin is mó lenár linn, rud a léiríonn fíor-chumhacht.

Bileog Gníomhaíochta Pleanála

Bain úsáid as íomhá an bháid seoil in íochtar chun na réimsí éagsúla a shainathint a gcaithfidh tú iniúchadh a dhéanamh orthu le haghaidh do thionscadail. Nuair atá tú críochnaithe leis seo, is féidir leat tosú ag cur plean tionscadail le chéile lena gcuimsítear cé a dhéanfaidh cén rud, agus cén uair a dhéanfaidh siad é etc.

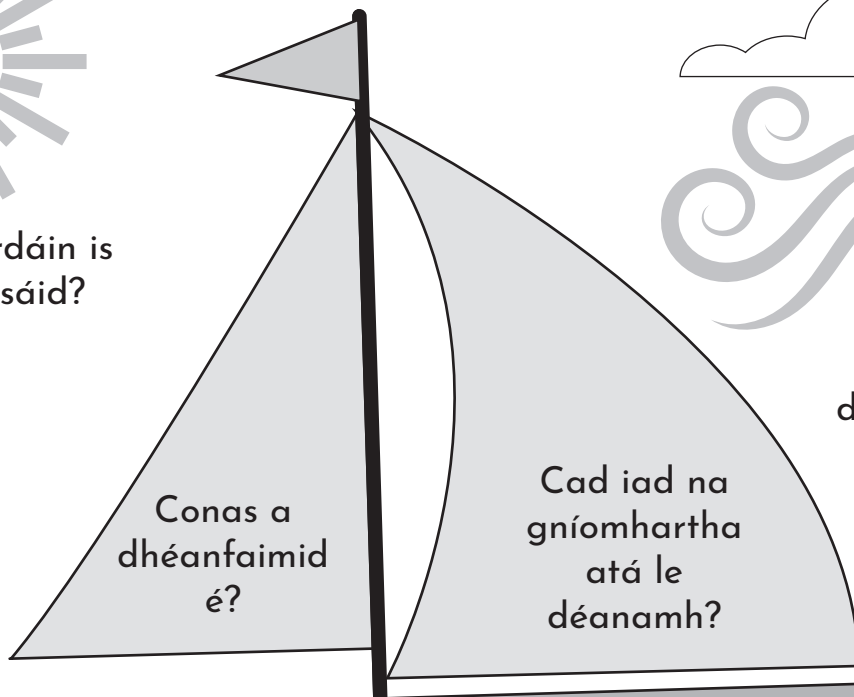

Cad iad na hardáin is féidir linn a úsáid?

Cad é mo smaoineamh tionscadail?

Cé nó cad a d'fhéadfadh deireadh a chur linn?

Cé a chaithfidh a bheith ar bord?

Cad iad na hacmhainní a dhéanaimid ar bord cheana féin?

Cad a d'fhéadfadh sinn a choinneáil siar?

YOUR ANSWERS

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____
6. _____

Cad é mo Smaoineamh Tionscadail?

ECO-UNESCO

Ireland's Environmental Education and Youth Organisation

9 BURGH QUAY,
DUBLIN 2, IRELAND

+353 (0)1 662 5491

info@ecounesco.ie

www.ecounesco.ie

YOUTH CLIMATE JUSTICE FUND

  ecounescoireland

  @ecounesco

An Roinn Leanaí, Comhionannais,
Míchumais, Lánpháirtíochta agus Óige
Department of Children, Equality,
Disability, Integration and Youth